

CARTERS I CARTERES

El carter —i la cartera, des de la incorporació de les dones a l'ofici— és sens dubte la figura més emblemàtica del correu. El contacte que manté diàriament amb el veïnat el converteix en una persona carismàtica, pròxima, apreciada i reconeguda. L'origen d'aquest personatge el trobem al segle XVIII, pocs anys després que el correu passés a ser una Renda Reial administrada per la Corona.

Al segle XVIII els correus arribaven a Barcelona des de diverses procedències però en dies concrets, és a dir, que no

Felicitación de Nadal. (Biblioteca Nacional de España)

ho feien diàriament. Per exemple, el correu procedent de Castella arribava a la ciutat els dimecres a la tarda i el d'Itàlia els divendres a la nit. Quan arribaven amb el seu cavall a la ciutat, els correus deixaven les cartes a l'oficina, que a Barcelona era a la Casa Golorons, a la plaça del Regomir, número 3. A l'oficina treballaven un administrador, diversos oficials i comptadors, a més de mossos d'ofici, els quals, en rebre les cartes, procedien a confeccionar una llista amb els destinataris, que penjaven a la porta de l'oficina perquè el públic no podia entrar-hi. A l'oficina de Correus només podien ser-hi els empleats. La gent consultava la llista i, en cas que tingués una carta al seu nom, la reclamava a la finestra o reixa de l'oficina, com es deia a l'època.

Aquest sistema tenia inconvenients. Un era que el dia que arribava el correu es formaven importants aglomeracions de gent al voltant de l'oficina, per veure si la carta que esperaven havia arribat. Fins i tot hi anava gent que no esperava cap carta, per si de cas. Per aquesta raó, les oficines es van situar generalment en places, on hi havia més espai.

Quan el destinatari d'una carta la recollia, la llegia allà mateix, a la plaça, i sovint comentava els fets que considerava que no formaven part de la seva intimitat, és a dir, que es difonien les notícies de fets que passaven en llocs llunyans. Fins i tot existien les denominades cartes obertes o públiques, similars a les cartes que els lectors trameten als diaris, que estaven escrites per ser llegides públicament. Fruit d'aquesta relació entre informació i correu és el fet que moltes capçaleres de periòdics incorporeessin la paraula correu: *El Correo Catalán*, *El Correo de Barcelona*, *Correo de Gerona*, *The Washington Post*, *El Corriere della Sera*, etc.

Capçalera del diari 'El Correo de Barcelona', corresponent a 1852.

Un altre inconvenient del sistema de llistes —el principal, el que va donar origen als carters— era el fet que, en no existir cap document d'identitat ni res de semblant, les cartes s'entregaven al primer que les reclamava, encara que no en fos el destinatari. Hi havia persones que recollien les cartes destinades a ciutadans rics de la ciutat i els les portaven a casa a canvi d'una gratificació.

Per regular aquesta manera d'actuar, el 8 d'octubre de 1756 Pedro Rodríguez de Campomanes va nomenar els dotze primers carters urbans que, de manera oficial, van començar a repartir les cartes a domicili, primerament a Madrid, per estendre's progressivament a la resta de ciutats. Els carters cobraven al destinatari els ports de la carta i un quart de ral més, que posaven en un fons comú del qual en sortia el seu sou. Encara que els carters eren considerats com a dependents de Correus, i que al reglament de Carters Urbans de 1923 es va establir que era un Cos auxiliar del Cos de Correus, no van cobrar de la hisenda pública fins al gener de 1931, durant la Segona República, i aquest port o dret d'entrega que cobraven per cada carta repartida va quedar reemplaçat per un segell de cinc cèntims.

Segons sembla, uns dels motius que van donar lloc a l'emissió del segell de dret d'entrega va ser perquè el doctor Fernando Asuero, un otorrinolaringòleg de Sant Sebastià que rebia centenars i centenars de cartes, es va negar a pagar els cinc cèn-

Imatge d'un carter amb el seu uniforme, inclòs a l'Orden de la Dirección General del 19 de desembre de 1856.

tims per cada missiva que rebia. Veritat o no, el cert és que Asuero, amb el seu mètode i les cures miraculoses mitjançant el tractament del nervi trigemin, va tenir tants pacients de tot el món que les cues s'escampaven pels carrers de Sant Sebastià i cada dia rebia saques plenes de cartes de pacients.

L'aparició dels carters, al segle XVIII, va coincidir amb la consolidació d'una nova tipologia d'habitatges a Barcelona: la casa de veïns de dos o tres pisos, amb una porta que donava accés als habitatges, unes característiques similars als actuals blocs de pisos. Aleshores, els carters van haver de començar a pujar i baixar escales per tal de lliurar les cartes a domicili, perquè encara no existien les bústies a les porteries.

Per evitar el tràfec, els carters es van empescar diverses tàctiques, una de les quals era anunciar la seva presència amb dos cops del picaporta, de manera que el veïnat sabia que qui trucava era el carter. Després feia un, dos o tres repicons per indicar el pis on anava dirigida la carta, de manera que l'interessat baixava al portal per rebre-la.

Placa de quarter del segle XVIII, encara existent al carrer del Call de Barcelona.

Quan les ciutats van anar creixent, es van dividir en quarts o barris per millorar-ne l'administració i igualment va fer el servei de correus, amb l'objectiu de facilitar la distribució de les cartes. Aquesta divisió urbana va ser una pràctica habitual a tot Europa, amb la designació d'un sector de la ciutat a cada carter.

A més de saber llegir i escriure correctament, les ordenances que van regular les funcions i obligacions dels carters van establir que havien de viure al mateix barri on repartien el correu.

El seu domicili feia les funcions d'estafeta i havien de disposar d'una llista de tots els carrers i dels veïns que vivien a cada casa. A partir de 1794, els carters havien de disposar en el seu domicili d'un forat o bústia per a la recepció de les cartes del veïnat que, més endavant, dipositaven a l'oficina central.

Barcelona va anar incrementant les seves seccions de repartiment, a mesura que la ciutat creixia. El 1814, per exemple, la ciutat estava dividida en vuit barris, cadascun amb el seu carter, com recollia el *Diari de Barcelona*, en la seva edició del 23 de juliol:

Postal d'Antoni Utrillo. (Biblioteca Nacional de España)

1º Barrio de Santa Catalina a cargo de Pablo Sabatés, vive calle de la Boria al lado del mesón de la bota.

2º Barrio del Borne, a cargo de Raymundo Caballer, calle Manresa casa de la cofradía de los médicos.

3º Barrio de la Boquería a cargo de Sebastián Segura, calle de San Pablo casa de Cuyás.

4º Barrio del Pino, a cargo de Juan Muragas baixada de Santa Eulalia.

5º Barrio de la Tapinería, a cargo de Antonio Blancafort calle de la Palma de Santa Catalina.

6º Barrio de la Casa de la Ciudad, a cargo de Miguel Orri calle de la Enseñanza.

7º Barrio de Escudillers, a cargo de Juan Vilardevó calle den Guardia.

8º Barrio de la plaza de los Arrieros, a cargo de Josef Sabatés, plaza de Palacio.

El 1857, quan Barcelona iniciava l'enderroc de les muralles i començava l'expansió de l'Eixample, els barris ja eren nou, amb les seves corresponents carteries situades al domicili dels carters, tal com apareixien publicades a la guia *El Consultor*:

Carrer del Conde del Asalto, 24 (botiga)

Carrer del Hospital, 26 (botiga)

Carrer de Montesión, 4 (botiga)

Carrer de Gignás, 19 (botiga)

Carrer de Serra, 4 (botiga)

Carrer de Freixuras, 5 – 1º

Carrer de Templarios, 3 (botiga)

Plaza de la Lana, 23 (botiga)

Carrer de Brosolí, 4 (botiga).

Dos anys més tard, el 1859, Ildefons Cerdà a la seva *Teoría de la construcción de las ciudades* confirmava que Barcelona disposava de nou carters, assistit cadascun per dos ajudants, amb les precisions següents:

Carteros: Los de número son 9 incluso el cartero mayor. Cada uno de ellos tiene 2 ayudantes que paga de su bolsillo y son los que tienen a su cargo el repartir la correspondencia y entregar los maravedises al cartero a quien sirven. No es fácil saber la renta que su título o nombramiento viene a producir a los 9 carteros de número. Este cálculo depende de los datos exactos sobre la correspondencia pública que llega diariamente a esta capital y que esperamos tener más adelante con la debida exactitud. Entre tanto podemos consignar aquí de una manera segura que el jornal que ganan los repartidores suplentes es de 5,14; 5,43; 5,71; 6,00 y uno solo de 7,43 reales ;;; Por cuán poco precio se presta esta infortunada clase a ser víctima segura y precoz de la tisis!!!

El 1895, Barcelona ja disposava de cent vint carters, dividits en dotze seccions que calia distingir en les cartes amb el seu número corresponent. En aquell moment, cada dia es distribuïen gairebé vint-i-tres mil objectes, no solament cartes, sinó també periòdics, impresos o mostres, uns cinc-cents dels quals emesos i rebuts a l'interior de la ciutat. El volum ja obligava a fer tres repartiments diaris, el primer a dos quarts de vuit del matí, el segon a la una del migdia i el tercer a les set del vespre.

El 1902, el nombre de carters a la ciutat era d'uns dos-cents, però només cent cinquanta repartien correu. Els domicilis dels carters ja no feien la funció d'estafeta-carteria, substituïts per l'Oficina Central de Correus situada a la plaça del Bonsuccés. Des del 1897, la ciutat havia incorporat els antics municipis de Sants, les Corts de Sarrià, Sant Gervasi de Cassoles, Gràcia, Sant Martí de Provençals i Sant Andreu de Palomar, circumstància que obligà els carters a fer llargues caminades, a vegades d'uns quants quilòmetres, per desplaçar-se des de la Central al domicili del destinatari.

Si la presència del carter era molt important durant tot l'any, encara ho era més durant les festes de Nadal, quan no solament s'havien de fer càrrec de les cartes adreçades als Reis Mags, sinó també d'un nombre creixent de felicitacions, segons el costum d'enviar *christmas* implantat per sir Henry Cole, el primer a comercialitzar targetes nadal·lenques, el 1843.

La tradicional imatge d'un carter en una felicitació de Correus.

A Espanya, aquest tipus de missiva nadalenca va aparèixer a final del segle XIX, inicialment entre les elits, per estendre's després a totes les capes socials, fins a esdevenir la manera habitual de felicitar les festes entre familiars i amics. Com altres professionals, els carters també aprofitaren l'ocasió per oferir nades al veïnat, a canvi d'una petita gratificació: el popular *aguinaldo*.

L'uniforme, senyal distintiu

Per tal de distingir-se d'entre la resta de la gent que pul·lulava pel carrer, des del 1798 els carters van portar uniforme, que havien de pagar de la seva butxaca. No seria fins al 1943 que l'Estat n'assumiria les despeses d'indumentària.

Els primers uniformes consistien, tal com recollia l'ordre, en una *casaca azul, vuelta y chupa encarnada, botón dorado con una orla que diga Real Renta de Correos, y en su centro la palabra Cartero con el número que corresponda*. Uns quants anys després, a l'obra *Los españoles pintados por sí mismos*, publicada el 1843-1844, apareixen diversos gravats que mostren un carter, però l'uniforme no coincideix gaire amb el descrit anteriorment, així és que potser va canviar durant aquell interval.

Amb l'adopció de l'uniforme també es pretenia igualar les diverses carteries, que

Uniforme de carter de la primera meitat del segle XIX, inclòs a "Los españoles pintados por sí mismos".

tenien característiques diferents en funció de la població, de manera que s'unificà, prenent com a model el dels carters de Madrid. El Reglament de Carters de Barcelona de 1903 ho recollia d'aquesta manera:

Nadala de carter. (Biblioteca Nacional de España)

Art. 30. Se manda a los Carteros que guarden al público las consideraciones debidas, distinguiéndose por sus buenos modales y palabras; que vistan para los actos de servicio uniforme como dispone la Ordenanza, sin el cual no se permitirá que repartan, y que lleven la correspondencia dentro de las carteras que al efecto se costearán, así como los uniformes, sirviendo de modelo para éstos los que usan los Carteros de Madrid.

Com és natural, les despeses derivades de la uniformitat van constituir una reivindicació constant per part dels carters.

Fotografia de Joan Baptista Llorens Blasco, carter urbà, amb el seu uniforme, a principi del segle XX. (Autor: Joan Torrecasana)

El 1917, entre altres peticions adreçades al director general de Comunicacions, Emilio Ortuño, hi havia el *Razonable pago de los uniformes con cargo al sobrante de carterías si lo hubiere y una vez satisfechas las necesidades reglamentarias de las mismas.*

Un any després, el 1918, la secció autònoma de carters de la Junta d'Unió i Defensa de Correus a l'Assemblea de Barcelona feia un pas més i reclamava amb vehemència *que el Estado abone el importe de los uniformes a todos los carteros y peatones.*

El 1933, durant la República, l'uniforme dels carters va ser renovat, amb un model que era descrit a *La Vanguardia* de la manera següent:

La americana será de color gris, con dos filas de tres botones planos dorados con el emblema de Correos; dos bolsillos, uno a cada costado, con cartera y el distintivo en el cuello, consistente en la carta plateada con dos alas doradas y corona mural también dorada. El pantalón y la gorra serán, asimismo, de lana gris con distintivo esta última análogo al de la americana. La pelliza será también gris, impermeabilizada, de factura semejante a la americana, y con forro de lana. Este uniforme se usará en todo tiempo, debiendo durar dos años. A la duración de la pelliza se le asignan tres temporadas. El uso del uniforme debe reducirse a los actos de servicio.

Uniforme de carter dels anys cinquanta.

Les demandes econòmiques, però, no van ser satisfetes fins al 1943, quan l'Estat finalment va assumir les despeses dels uniformes, encara que no totalment, ja que *las divisas y emblemas se costearán por los interesados*, tot i tractar-se de complements obligatoris. Al Butlletí Oficial de l'Estat es feu constatar:

El transcurso del tiempo ha hecho inadecuados los uniformes de referencia, y como, por otra parte, deben ajustarse los preceptos que se refieren al uso de éstos a las modalidades que, en cuanto a insignias, emblemas y distintivos, han sido establecidos por el Nuevo Estado.

*Model d'uniforme dels anys noranta,
dissenyat per Manuel Piña.*

El nou uniforme es va presentar al Casino de Sant Sebastià el setembre de 1945. Els primers a utilitzar-lo van ser els carters d'aquesta ciutat, seguits dels de Barcelona i els de Madrid, per ser adoptats progressivament a la resta de l'Estat, en substitució de l'utilitzat durant el període republicà.

Els colors i les formes dels uniformes dels carters han anat variant amb el pas del temps, fins a arribar a l'actual de color groc, però durant molts anys van predominar els conjunts de color negre, gris i blau. Cal destacar l'uniforme dissenyat el

1992 per Manuel Piña, un dels fundadors de la Pasarela Cibelles, que va quedar com un dels més representatius dels últims anys.

Tanmateix, la presència quotidiana dels carters i els seus uniformes està en transformació. Després de més de dos segles i mig de trepitjar els carrers de les ciutats, les noves tecnologies també condicionen la feina dels carters, tant per terra com per aire. L'any 1900, el dibuixant Jean-Marc Côté va imaginar com seria el món del segle XXI i ho va plasmar en una sèrie de postals. La il·lustració que va fer del carter volador és premonitòria, perquè en aquest moment empreses com Amazon, UPS o Google, i també operadors postals com els de França, Alemanya, Suïssa o Espanya, amenacen d'omplir el cel de drons.

Si això es planteja des de l'aire, per terra la competència ve de mans d'uns robots que amb un sistema de navegació i de reconeixement visual poden passejar per les voreres i entregar

"El carter a l'any 2000", il·lustració de Jean Marc Côté per a la seva obra "Invenció del futur", publicada el 1899.

cartes i petits paquets. De moment, es tracta d'un projecte de la Universitat de Stanford i Swiss Post, tal com recollien diversos mitjans a finals d'agost de 2016, però potser aviat es convertiran en una realitat quotidiana.

El carrer del carter Salvador Alloza

Entre Sant Andreu i Horta, al barri de Porta, hi ha el carrer d'Alloza, un nom adoptat durant la Segona República. Acabada la Guerra Civil el nomenclàtor de Barcelona també va ser depurat, amb l'eliminació de persones i institucions contràries al *sentiment patriòtic* exigint per les autoritats franquistes, però Alloza es va salvar, senzillament perquè sempre van pensar que es referia a un poble, de nom idèntic, de la província de Terol.

La realitat, però, era ben bé una altra, ja que el carrer està dedicat a la memòria de

Placa del carrer d'Alloza, carter del barri de Porta.

L'església de Santa Eulàlia de Vilapicina, a Barcelona, abans de la gran urbanització del barri.

Salvador Alloza i Alloza, un carter del barri vinculat a la Confederació Nacional del Treball (CNT) i a Esquerra Republicana de Catalunya (ERC).

Alloza va néixer a Barcelona el 6 de setembre de 1897, un any molt significatiu per a la ciutat, ja que es va produir l'agregació a Barcelona de sis municipis del pla que passaren a ser barris de la ciutat, fet que, per tant, tindria conseqüències en el servei de Correus. El febrer de 1919, amb vint-i-dos anys, Alloza començaria a treballar de carter al districte que actualment anomenem Nou Barris.

La data d'incorporació també és important pel que fa als carters com a col·lectiu, perquè aquell any avançà cap a un sindicalisme de classe, especialment vinculat a la CNT. Efectivament, Alloza hi va ingressar en un moment molt conflictiu, perquè el 22 de març, quan no feia ni un mes que hi treballava, esclatà una vaga de carters que va suposar cessaments massius i el nomenament dels que van rebre la qualificació de *Carteros*

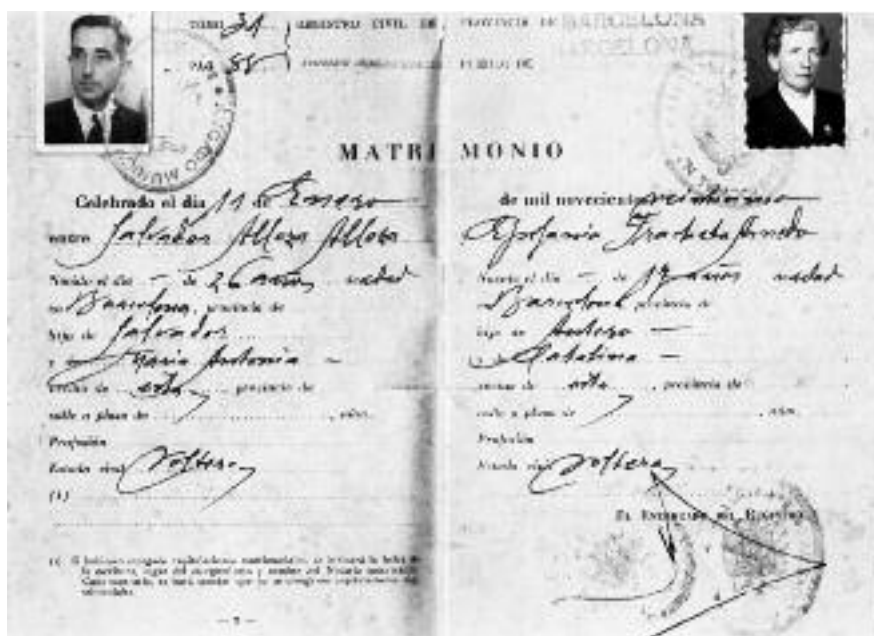
de Real Orden, personal procedent del cos de la Guàrdia Civil i del de Carrabiners. Un any abans, el 13 de març de 1918, amb motiu de la vaga que duïen a terme, el govern de Garcia Prieto va dissoldre el cos de Correus, el va militaritzar i la tropa en va ocupar les oficines. L'última vegada que van militaritzar els carters també fou amb motiu d'una vaga, el 1976.

En aquest ambient, Salvador Alloza va començar a repartir al barri de Porta, que a les primeres dècades del segle XX era un sector de la ciutat format bàsicament per camps de conreu, masies i algun carrer incipient, on s'alçaven unes quantes cases de veïns del que en el futur seria un barri obrer. Amb aquest panorama, la distribució de cartes no resultava gens fàcil, però resultava imperatiu atendre les necessitats de la població, especialment la provinent de la immigració, amb vincles amb els seus llocs d'origen que fonamentalment es mantenien per mitjà de la correspondència.

Darrere de l'església de Santa Eulàlia de Vilapicina, molt a prop de l'actual carrer d'Alloza, hi havia Can Solà, una masia

Acumulació de correu durant la vaga de 1922, publicada a 'Mundo Gráfico' el 16 d'agost de 1922.

Certificat de matrimoni de Salvador Alloza i Epifània Tracheta, de 1925, cedit per Jordi Alloza Tracheta.

envoltada de vinyes. Salvador Alloza hi deixava el correu del veïnat que no podia localitzar, de manera que molta gent anava a veure si tenia alguna carta. Can Solà era, per dir-ho així, com una mena d'oficina de Correus. Tot això funcionava quan Alloza estava de servei, però si per qualsevol motiu no hi era, el carter que el substituïa desconeixia aquest sistema i tot es complicava molt. Per això, Salvador Alloza va recomanar als veïns que afegissin a les seves respectives adreces la paraula *Alloza* i va penjar un rètol de fusta a la masia amb el seu cognom.

D'aquesta manera, a més a més, com si es tractés d'un apartat postal, quan a la Carteria de Barcelona es feia la classificació, es podien separar fàcilment les cartes que anaven adreçades a aquell nucli. El fet d'utilitzar el seu cognom va ser per una qüestió pràctica, ja que en el cos de Correus el personal es coneixia pel cognom, més que no pas pel nom. Aquesta circumstància va fer que, a l'hora d'adoptar el nom del carrer,

quedés en Alloza, en lloc de Salvador Alloza, que potser hauria estat més correcte i hauria evidenciat que es tractava d'una persona.

El 1925, Salvador Alloza es va casar amb Epifània Iracheta, amb qui va tenir sis fills: Jordi, Josep, Obdúlia, Salvador, Manel i Jaume. Molt compromès amb el moment polític que li va tocar viure, fou secretari del Casal Català Republicà de les Roquetes, adherit a ERC. També va participar a la campanya electoral de les eleccions legislatives del 16 de febrer de 1936, en les quals va guanyar el Front Popular. Va formar part del Sindicat Autònom de Carters Urbans, sindicat que el setembre de 1938 va passar a formar part de la CNT. I, finalment, en plena Guerra Civil, el juliol de 1938 fou nomenat alcalde del barri de Roquetes.

Com la resta dels carters de Barcelona, Alloza estava sotmès a unes jornades de servei molt llargues, sense cap dia de festa, uns horaris que encara es van incrementar durant la guerra. A principi de 1938, es va establir que els diumenges els carters barcelonins, a més de l'habitual repartiment de cartes urgents, també distribuïrien cartes ordinàries. El motiu, com recollia *La Vanguardia*, era *en beneficio primordialmente de los familiares que ansian noticias de los combatientes*.

Quan estava a punt de finalitzar la Guerra Civil, Salvador Alloza tenia la

Carnet del Sindicat de Comunicacions i Transports, subsecció de Carters Urbans de la CNT-FAI, a nom de Salvador Alloza, 1937. Cedit per Jaume Alloza Iracheta.

Vista de Portbou el 1936, en una postal d'MZA.

categoria de carter de primera classe i estava destinat a la secció onzena de la Carteria de Barcelona, radicada a l'edifici de Correus de la plaça d'Antonio López. Havia viscut en primera persona la lluita que va portar a l'aprovació, el 1923, del Reglament Orgànic de les Corporacions de Carters d'Espanya, que els convertia en funcionaris de l'Estat. Això sí, amb la particularitat que continuaven cobrant el sou de cinc cèntims que, com hem vist, percebien per cada carta entregada. Fins al 1931, Salvador Alloza, com la resta de carters, no va cobrar de l'erari públic.

A les acaballes de la Guerra Civil, Salvador Alloza va ser traslladat a l'oficina de Correus de Portbou, on visqué els darrers moments de la República. Va passar aleshores a França, per ser internat al camp de concentració d'Argelers. Més tard, quan va tornar a Espanya, va ser empresonat a la Universitat de Deusto, a Bilbao, a la plaça de braus de Sant Sebastià i, finalment, al Castell de Montjuïc, a Barcelona.

Acabada la guerra, les autoritats franquistes van tenir molt clar que, contràriament al que havia fet el règim republicà —que no havia depurat la burocràcia heretada del règim anterior—, empendrien una forta repressió contra el personal de l'Administració pública.

D'entre tots els cossos de l'Estat, el personal de Correus fou el que va patir una depuració més intensa, fins a afectar la tercera part de la plantilla.

Es van incoar 13.119 expedients de depuració als funcionaris de Correus que estaven de servei el juliol de 1936. Alloza va ser un d'aquests funcionaris expedientats. Va ser expulsat de Correus, acusat d'haver participat en la vaga de carters de 1934, d'haver donat suport a la proclamació de l'Estat català i de formar part de la CNT. A l'expedient politico-social, el plec de càrrecs es fonamentava en la seva vinculació al sindicat anarquista, però no en la seva militància a ERC, que encara hauria empitjorat més la seva situació.

Salvador Alloza va morir l'1 d'octubre de 1976, amb setanta-nou anys, sense que mai no s'arribés a produir el seu reingrés a Correus, cosa que va sol·licitar en múltiples ocasions. Tot un exemple d'amor al seu ofici de carter.

El 17 de març de 1977, el director general de Correus li va fer arribar un escrit en què li comunicava que:

Carters barcelonins dels anys setanta.

(...) *se dejan sin efecto las sanciones de separación del servicio impuestas como consecuencia de la aplicación de la Ley de 10 de febrero de 1939 y de la orden ministerial de gobernación de 11 de septiembre de 1976, he dispuesto reconocer, a efectos pasivos, al funcionario del Cuerpo de Carteros Urbanos, D. Salvador Alloza Alloza, el tiempo que permaneció separado del servicio, hasta el día 6 de septiembre de 1962, fecha en que cumplió la edad reglamentaria de jubilación.*

El reconeixement, per desgràcia, arribava una mica massa tard.

Incorporació de la dona

Fins a la dècada dels vuitanta, les carteries eren un món reservat als homes, encara que les dones ja feia molt de temps que formaven part de l'àmbit postal. Segons les dades de què disposem, la relació entre dona i correu —encara que, sens dubte, sigui anterior— es remunten al segle XVII. Efectivament, el gener de 1648 María Ruíz de Larrea, de la vila de Portugaleta, fou nomenada com a *correa*:

Carrera de Madrid á Badajoz.

Maestro de postas general.—*La Compañía de Rs. Diligencias.*

DE MADRID. . .	{	Madrid. La Compañía de Reales Diligencias. Móstoles. Simona Vargas. Navalcarnero. Martina Correas. Palmojado. Pedro Lopez Ramos. Santa Cruz del Retamar. Manuel de la Hera. Maqueda. Antonio Gallegos. El Bravo. María Gutierrez.
----------------	---	---

“Guía de Correos” de Francisco Javier Cabanes, publicada el 1830, on figuren com a mestre de postes Simona Vargas (Móstoles), Martina Correas (Navalcarnero) i María Gutiérrez (el Bravo).

Conviene tener la dicha villa persona que tenga cuenta llevar y traer las cartas del ordinario de la villa para esta dicha villa porque no se pierda y haya la correspondencia que se debe, nombraron a María Ruíz Larrea para que sirva de lo susodicho como correa, y le señalaron por su trabajo y ocupación cien reales en cada un año...

La cartera de Portugaleta havia de portar les cartes des de l'estafeta de Bilbao a Portugaleta i viceversa dos dies a la setmana, els dimecres i els diumenges. El que resulta encara més

Servei de correus als Estats Units, segons una escena publicada l'any 1892 a "La Ilustración Nacional".

curiós és que, durant gairebé un segle, sempre van ser dones les que es van succeir en el càrrec de cartera de Portugaleta. A María Ruíz de Larrea la seguí el 1660 María del Azebal; el 1668, María Cruz de Chabarría; el 1676, Francisca de Ibarra; el 1685, María de Necedal; el 1699, Inés de Zaballa; el 1702, María de Ragua; el 1717, Josepha de Ugalde; el 1729, Matea de Ugarte, i el 1725, Marina Suárez. Caldria esperar fins al 1738 per veure un carter masculí a Portugaleta, Mateo Suárez, a qui el 1745 seguí un altre home, Manuel de Villachica, per retornar el 1749 al nomenament d'una dona, Simona de Antoñano.

Però no solament hi va haver carteres en temps passats. A la *Guía de Correos* de Francisco Javier Cabanes, publicada el 1830, s'esmenten dones que exercien de mestra de postes i conductora de travessies, com també d'administradora d'estafeta agregada. De fet, a Barcelona, l'última persona que va ocupar el càrrec de mestre de postes, fins al 1871, va ser Josefa Humet, vídua de Pere Estrany i Gabriel, que erròniament figura com a darrer professional a la placa situada al carrer de

Acumulació de cartes durant la vaga de 1922.

Sant Pere Mitjà, número 60, que ens recorda el lloc on va estar emplaçada la Casa de Postes de Barcelona.

Tot i aquests precedents, la incorporació de la dona a Correus se situa de manera oficial l'any 1922, quan, a causa de la vaga que mantenien els empleats de Correus, es va crear el Cos Auxiliar Femení. Per incorporar-s'hi, les aspirants havien de complir amb les exigències establertes pel Butlletí Oficial de l'Estat (BOE) de 18 d'agost de 1922: *ser españolas entre 16 y 40 años y tener el título de maestra superior o elemental*. Així, doncs, per reduir l'efecte de la vaga es van presentar voluntàriament *señoritas de la buena sociedad*, que no van sortir al carrer a repartir el correu, sinó que es van dedicar a tasques de classificació. Posteriorment, les tres-centes auxiliars femenines, que van començar amb caràcter interí, van passar a ser funcionàries de Correus per mitjà d'un examen de tràmit.

El 1933, una de les dones que hi van accedir era Encarnación Fuyola Miret, líder del Partit Comunista. Al començament de la Guerra Civil, el personal femení de Correus estava format per unes sis-centes dones, que constituïen aproximadament el cinc per cent de la plantilla.

Un grup de dones en plena feina de classificació, durant la vaga de 1922.

Carteres alemanyes durant la Primera Guerra Mundial, en una fotografia publicada a "La Guerra Ilustrada", número 88.

En alguns països d'Europa, com a França o Alemanya, la incorporació de la dona en el repartiment del correu va estar motivat per situacions bèl·liques. El 1914, per pal·liar la mobilització masculina a causa de l'esclat de la Primera Guerra Mundial, s'hi va incorporar una quantitat molt important de dones, amb una actitud i uns resultats que reberen grans elogis per part de la premsa, ja que les dones *expiden las cartas, las distribuyen, y tal prisa y maña se dan en realizar su trabajo que en muchas ciudades jamás se tuvo tan buen servicio de correos como ahora*, com afirmava *La Guerra Ilustrada*.

En canvi, a l'Estat, tot i l'acumulació de correspondència derivada de la Guerra Civil, mai no hi va arribar a haver dones carteres. N'hi hagué intents, això sí, com la proposta del Sindicat d'Empleats de Correus, adscrit a la Unió General de Treballadors (UGT), com testimonia la declaració publicada a *La Vanguardia* el 10 d'abril de 1938:

El S.E.C. declara que desea ver convertida en realidad la amplia incorporación de la mujer en las tareas

postales, en sustitución de los compañeros incorporados a filas, o que hayan de sustituir a los actuales compañeros en los servicios postales de campaña.

Rosario Sánchez Mora, la Dinamitera

Ja en plena guerra, la situació en l'àmbit civil no era la mateixa que la que es vivia al front, ja que algunes dones van actuar com a *carteres de campanya*. Per als combatents, era fonamental rebre notícies de la família, la xicota, els amics o, fins i tot, de desconeguts, una necessitat que queda molt ben reflectida per les cançons de trinxera, com la que fa:

*Si me quieres escribir
ya sabes mi paradero
en el frente de Madrid
primera línea de fuego.*

Una d'aquestes carteres de campanya era la miliciana Rosario Sánchez Mora, molt més coneguda pel poema que li va escriure Miguel Hernández, amb el títol de *Rosario, dinamitera*.

Rosario Sánchez es va incorporar a les Milícies Obreres del Cinquè Regiment amb només disset anys i, mentre manipulava dinamita, va perdre una mà, però va continuar al front com a cap de la Carteria de la 46a Divisió. Rosario i dos companys més, que estaven a les seves ordres, portaven les saques de

Rosario Sánchez Mora al front.

Un soldat aprofita un descans per escriure una carta al front d'Aragó, l'agost de 1936, en una fotografia de J. M. Pérez Molinos.

correu en un furgó fins a les proximitats de la línia de foc. A les trinxeres hi havia diversos punts establerts per al repartiment de cartes, entorn dels quals els soldats esperaven notícies ansiosament. Rosario va fer de cartera de campanya fins al final de la batalla de Brunete, el juliol de 1937.

L'anteriorment narrat és un episodi especial, molt lluny encara de la plena normalització, tot i que a Espanya les dones es van poder incorporar al servei de telègrafs des del 1882 i a Correus, com hem vist, a partir de 1922, però relegades a feines de caràcter administratiu i, per tant, sense cap visibilitat social.

Fins a l'últim quart del segle XX, a les convocatòries per ingressar al cos de Correus el primer requisit era *ser varón*, una exigència que va desaparèixer el 12 de juny de 1980. Així, el 1982 hi van ingressar les primeres dones que tindrien l'oportunitat d'esdevenir carteres. De fet, el primer lloc d'aquesta oposició el va guanyar una dona, María Elena Ayllón López. Des d'aleshores, el percentatge femení que forma part de la plantilla de carters s'ha anat incrementant i actualment en constitueix més del cinquanta per cent. Fins i tot la reina Sofia hi va ingressar de cartera l'any 2013, això sí, com a *Cartera Honoraria*.

Rosario Sánchez Mora, la Dinamitera, miliciana destinada al servei de correus, València 1936, en un fotografia publicada a "Revista Crónica".